

N:o 65.

Ank. till Riksd. kansli den 11 maj 1909, kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning, dels ock en med föranledande därpå väckt motion.

Genom en den 26 mars 1909 dagtecknad proposition, n:o 128, hvilken af båda kamrarna hänvisats till laguskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga här nedan införda förslag till lag om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning.

I sammanhang med ifrågavarande proposition har utskottet till behandling förehaft följande af herrar *Carl Lindhagen, Ad. Wiklund, J. Bromée* och *G. Kronlund* inom Andra Kammaren väckta, till utskottet hänvisade motion, n:o 242:

»Med anledning af Kungl. Maj:ts proposition n:o 128 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning bör norrlandskommitténs utförligare och i åtskilliga punkter därifrån afvikande förslag samtidigt komma under Riksdagens bedömande; och hemställes därför med anslutning till nämnda förslag jämte ett i en reservation förordadt tillägg till 8 §, att Riksdagen ville för sin del antaga följande

Lag

innefattande vissa bestämmelser om ägostyckning inom Gäfleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

I afseende å ägostyckning inom Gäfleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län å hemman, därå finnes inägojord, stadgas, som följer:

Bih. till Riksd. Prot. 1909. 7 Saml. 63 Häft. (N:o 65.)

1 §.

Vid ägostyckning må hemmanets inägojord ej läggas till olika lotter på sådant sätt, att hemmanets jordbruk därigenom lider väsentlig skada.

Med inägojord enligt denna lag förstås tomt, åker och äng. Till äng skall dock ej räknas slättermyr eller kärräng, som i anseende till läge eller beskaffenhet är af mindre värde.

2 §.

Hvarje hemmanslott, som erhåller inägojord, skall därutöfver tilläggas husbehofsskog, odlingsmark och mulbete på sätt i 3, 4 och 5 §§ föreskrifves.

3 §.

Såsom husbehofsskog skall afsättas: *inom* Norrbottens och Västerbottens lappmarker ofvan odlingsgränsen samt Frostvikens, Hotagens, Offerdals, Kalls, Åre, Undersåkers, Storsjö, Tännäs, Hede, Vemdalens, Klöfsjö, Linsells och Lillherrdals socknar i Jämtlands län minst 50 hektar; *inom* öfriga delar af Norrbottens och Västerbottens län, Tåsjö socken i Västernorrlands län samt Alanäsets, Ströms, Laxsjö, Gåxsjö, Föllinge, Alsens, Mörsils, Mattmars, Hallens, Marby, Ovikens, Myssjö, Bergs, Åsarnes, Rätans och Svegs socknar i Jämtlands län minst 40 hektar; *inom* öfriga delar af Västernorrlands och Jämtlands län samt Los och Ramsjö socknar i Gäfleborgs län minst 27 hektar, och *inom* öfriga delar af Gäfleborgs län minst 20 hektar medelgod skogsmark, oberäknadt inom dessa områden fallande för skogsbörd oduglig mark, samt, där skogsmarken är af sämre beskaffenhet, ett i förhållande därefter ökad område. Styckas inägojorden till olika hemmanslotter och lämnar ej hemmanets skogsmark tillgång till husbehofsskog på sätt nu är sagdt, varde skogstilldelningen därefter jämkad.

Är virkesförrådet å afsatt skogsområde så anlitat, att ur skogen ej genast kan årligen uttagas ett virkesbelopp, motsvarande hvad den skogsareal, som bort minst tilldelas såsom husbehofsskog, beräknas kunna under uthålligt bruk afkasta, skall hemmanslotten tilläggas rättighet att under erforderlig tid fylla bristen efter utsyning å hemmanets öfriga skog, i den mån densamma med iakttagande af hvad ofvan stadgats därtill lämnar tillgång.

4 §.

Till hemmanslott, som erhåller inägojord, skall ock läggas den för odling tjänliga mark, som lämpligen kan med hemmanslotten förenas.

5 §.

Därest å hemmanslott saknas erforderligt bete för de hästar och nötkreatur, som kunna vinterfödas å densamma, skall rätt till sådant bete förbehållas hemmanslotten å hemmanets öfriga skog eller utmark eller den del däraf, som lämpligen kan anvisas för ändamålet.

6 §.

Rätt till skogsfång eller mulbete, som enligt 3 och 5 §§ förbehålles hemmanslott på annan hemmanslots mark, skall såsom servitut hvila på den senare fastigheten.

Aftal, att rätt till skogsfång skall före den bestämda tiden upphöra, vare utan verkan. Ej heller må aftal, hvarigenom fastställd rätt till bete upphäfves, med laga verkan ingås förr än minst 50 år förflutit, efter det ägostyckningen ägt rum och fastigheterna erhållit olika ägare: dock att sådant aftal skall vara utan verkan gent emot ny ägare af den till betet berättigade hemmanslotten, där ej aftalet blifvit anmaldt hos ägodelningsrättens ordförande, hvilken det i anledning däraf åligger att föra protokoll och göra anteckning uti den i 137 § skiftesstadgan omförmälde dagbok på sätt om ägostyckningsförrättning finnes föreskrifvet.

Ägare af hemmanslott, hvarå annan hemmanslott förbehållits betesrätt, vare berättigad att efter förloppet af den tid, hvarom ofvan sägs, påfordra betesrättens aflösning. Sådan aflösning må dock ej beviljas, där ej den skada, som genom betet åstadkommes, pröfvas väsentligen öfverstiga betets nytta för den därtill berättigade hemmanslotten. Aflösningen skall ske i penningar med tjugu gånger det belopp, hvartill betesrättens årliga värde vid tiden för aflösningen kan skäligen uppskattas. För anhängiggörande och pröfning af fråga om betesrätts aflösning lände i tillämpliga delar till efterrättelse den ordning, som för ägostyckningsförrättning finnes stadgad.

7 §.

Inägojorden, husbehofsskogen och odlingsmarken böra, så vidt ske kan, läggas i ett sammanhang; och må i hvarje fall antalet skiften, som enligt gällande föreskrift får vid ägostyckning läggas till en hemmanslott, ej öfverskridas i annan händelse än då sådant finnes erforderligt för ett rätt iakttagande af denna lags bestämmelser.

8 §.

Vid ägostyckning enligt denna lag skall landtmätaren biträdas af gode män.

Konungens befallningshafvande må ock förordna lämplig person att i afseende å förrättningen bevaka talan till betryggande af lagens rätta tillämpning.

Vederbörande jägmästare, kronofogde och länsman samt kommunalnämndens och kommunalstämmans ordförande ega jämväl rätt att vid förrättningen föra det allmännas talan, så ock att densamma genom besvär fullfölja. De skola underrättas om förrättningar genom särskilda kallelsebref, hvilka landtmätaren skall afsända till dem med posten så tidigt, att kallelserna må kunna komma dem tillhanda minst fjorton dagar före förrättningen.

Protokollet öfver förrättningen med tillhörande beskrifning och karta skall upptaga sådana upplysningar i afseende å förrättningen, att nödig ledning däraf erhålles för bedömande af dess öfverensstämmelse med denna lags föreskrifter.

9 §.

Erfordras för bildande af egnahemssamhällen, industriell anläggning eller annat dylikt ändamål, att hemman styckas i annan ordning än denna lag föreskrifver, må Konungens befallningshafvande därtill lämna tillstånd.

10 §.

I de hänseenden, hvarom i denna lag ej meddelas särskilda föreskrifter, skall lagen om hemmansklyfning, ägostyckning och jordaf-söndring den 27 juni 1896 äga tillämpning.

Denna lag träder genast i kraft, dock skola ägostyckningsförrättningar, med afseende på hvilka förordnanden för landtmätare redan utfärdats, i enlighet med hitintills gällande lag fullföljas.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för ifrågavarande proposition, får utskottet hänvisa till det vid densamma i utdrag fogade statsrådsprotokollet.

Hvad angår den vid en definitiv lagstiftning i det förevarande ämnet först framträdande frågan om storleken af de skogsanslag, som böra tilldelas inägotlotterna, har i herr Lindhagens m. fl. ifrågavarande motion efter mönstret af Norrlandskommitténs förslag påyrkats, att bestämda mått å desamma skulle i lagstiftningen angifvas, och att i öfrigt måtte lämnas i detalj gående bestämmelser om deras sammanställning. Enligt Kungl. Maj:ts förslag åter har, liksom i den nu gällande provisoriska lagen, frågan härom gjorts beroende af vederbörande myndighets — Konungens befallningshafvandes — på de faktiska förhållandena i hvarje särskildt fall grundade pröfning. Utskottet finner lika med föredragande departementschefen och i öfverensstämmelse med den uppfattning, som kommit till uttryck i flera Konungens befallningshafvandes i de län, hvarom här är fråga, i ärendet afgifna yttranden, det vara af synnerlig vikt, att ägotilldelningen med önskvärd elasticitet kan lämpas efter hvad som i det särskilda fallet visas vara behöfligt eller lämpligt. Af detta skäl har utskottet ansett sig böra ställa sig på det kungl. förslagets ståndpunkt i denna del, hvarigenom äfven vinnes, att den definitiva lagstiftningen kommer att till sitt innehåll nära ansluta sig till den gällande provisoriska och blifva blott en närmare utveckling af denna.

I den omförmälda motionen har, jämväl efter förebild af Norrlandskommittén, påyrkats, att, därest en utlagd hemmansdel saknar erforderligt bete för de hästar och nötkreatur, som kunna vinterfödas å densamma, rätt till sådant bete skall förbehållas hemmanslotten å hemmanets öfriga skog eller utmark eller del däraf, samt att vidare behovet af skogsfång måtte tillgodoses genom servitut, om och för den tid, den till hemmanslotten utlagda skogsmarken ej är uppe i normal afkastningsförmåga. Den provisoriska ägostyckningslagen saknar motsvarande bestämmelser. Departementschefen framhåller, att, såvidt han varit i tillfälle inhämta, har vid de ägostyckningar, som på grund af sistnämnda lag medgifvits, och hvilka sammanlagdt uppgå till ett rätt betydande antal, användning af servitutsinstitutet för betryggande af inägotlotternas behof af mulbete och skogsfång ej ifrågasatts. Ej heller har i de af Konungens befallningshafvande afgifna utlåtandena förekommit något uttalande, som ger anledning antaga, att bestämmelser utaf nu afsedt innehåll skulle visat sig nödiga eller önskvärda. Af dessa skäl och då, såsom departementschefen äfven anmärker, det ur

allmän synpunkt gifvetvis är förmånligast om servitutsaftal — som i tillämpningen ej sällan medföra tvister — kunna undvaras, har utskottet funnit sig böra äfven i denna del ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag.

Beträffande en punkt i förslaget har utskottet funnit anledning att göra en ändring, som innebär en afvikelse äfven från motionärernas förslag.

I 3 § af Kungl. Maj:ts förslag har medgifvits, att ägostyckning må utan iakttagande af de i förslaget därför stadgade villkor kunna ske bland annat för bildandet af *egnahemssamhällen*. Härom yttrar föredragande departementschefen till statsrådsprotokollet:

»I lagen den 31 augusti 1907 angående ändring i 20 § 1 mom. och 22 § af lagen om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring den 27 juni 1896 har undantag från förbudet att inom de norra länen afsöndra inägojord till den omfattning, att hemmanets jordbruk därigenom märkligen försvagas, medgifvits bland annat för det fall, att afsöndringen erfordras för »egnahemsanläggningar»; och af lagutskottets yttrande framgår, att därmed afses bildande af egna hem, vare sig det är fråga om ett helt samhälle eller om en enstaka lägenhet. Här föreligger alltså en olikhet mellan den provisoriska ägostyckningslagen och jordafsöndringslagen, och det kunde ifrågasättas, om ej denna olikhet borde utjämnas. Då emellertid sakliga skäl för bibehållande af de nu befintliga bestämmelserna ej saknas, har jag ansett mig böra i det nu framlagda förslaget låta därvid förblifva, och detta desto hellre som behovet af mark för egna hem af den beskaffenhet, som afses i förutnämnda lag af den 31 augusti 1907, lär kunna tillgodoses genom upplåtelse enligt samma lag eller genom ägostyckning å utmarken utan att ägostyckning å inägojorden behöfver därför anlitas.»

Det vill synas utskottet, som om härmed tillräckliga skäl icke vore anförda för bibehållandet af förevarande bestämmelse oförändrad. Fastmera anser utskottet det öfverensstämman med den ifrågavarande lagstiftningens ändamål, att hinder ej resas för beredande af mark för egnahemslägenheter, äfven där egnahemssamhällen ej kunna antagas skola komma till stånd — något som helt visst ofta endast med svårighet låter sig af den pröfvande myndigheten bestämmas. I betraktande häraf och för vinnande af en enligt utskottets mening önskvärd öfverensstämmelse mellan bestämmelserna i den ifrågavarande lagen och den af departementschefen omförmälda 1907 års lagstiftning angående jordafsöndring, har utskottet vidtagit en ändring i ifrågavarande § af det kungl. förslaget.

På grund af hvad sålunda förekommit, får utskottet hemställa,

att Riksdagen, under förklarande att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition, n:o 128, icke kunnat i oförändradt skick af Riksdagen bifallas, måtte med afslag å herr Lindhagens m. fl. omförmälda motion i anledning af propositionen för sin del antaga följande

Lag om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning.

Häri genom förordnas som följer:

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

1 §.

I Gäfleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län må ej ägostyckning ske eller förordnande för landtmätare att verkställa ägostyckning meddelas, med mindre tillstånd till ägostyckningen lämnats på sätt nedan sägs.

2 §.

Ansökning om tillstånd till ägostyckning ingifves till Konungens befallningshafvande i det län, där fastigheten är belägen, samt skall vara åtföljd ej mindre af karta, utvisande, huru fastigheten är afsedd att styckas, än äfven af de handlingar eller intyg sökanden kan akta nödigt förete till utredning om att styckningen instämmer med hvad i 3 § stadgas.

3 §.

Hemmanslott, som vid ägostyckningen erhåller inägojord, skall med hänsyn såväl till denna jords omfattning som ock till den myckenhet husbehofsskog, odlings- och mulbetesmark, som tilldelas lotten, varda tjänlig för jordbruk. Består hemmanslott hufvudsakligen af skogsmark, må, ändå att lotten icke varder tjänlig för jordbruk, dit läggas mindre del af inägojorden,

3 §.

Hemmanslott, som vid ägostyckningen erhåller inägojord, skall med hänsyn såväl till denna jords omfattning som ock till den myckenhet husbehofsskog, odlings- och mulbetesmark, som tilldelas lotten, varda tjänlig för jordbruk. Består hemmanslott hufvudsakligen af skogsmark, må, ändå att lotten icke varder tjänlig för jordbruk, dit läggas mindre del af inägojorden,

(Kungl. Maj:ts förslag.)

där sådant af särskilda omständigheter påkallas och hemmanets jordbruk icke därigenom märkligen försvagas. Styckas inägojorden till olika hemmanslotter och finnes ej å hemmanet tillräcklig skogs- och betesmark för att bereda samtliga lotter erforderliga anslag i sådan mark, må tilldelningen därefter jämkas.

För bildande af egnahemssamhällen eller för industriell anläggning eller för annat dylikt ändamål må hemman styckas annorledes än nu är sagdt.

Till inägojord, hvarom ofvan sägs, räknas ej slättermyr eller kärräng, som i anseende till läge eller beskaffenhet är af mindre värde.

(Utskottets förslag.)

där sådant af särskilda omständigheter påkallas och hemmanets jordbruk icke därigenom märkligen försvagas. Styckas inägojorden till olika hemmanslotter och finnes ej å hemmanet tillräcklig skogs- och betesmark för att bereda samtliga lotter erforderliga anslag i sådan mark, må tilldelningen därefter jämkas.

För egnahemsanläggningar eller industriella anläggningar eller annat dylikt ändamål må hemman styckas annorledes än nu är sagdt.

Till inägojord, hvarom ofvan sägs, räknas ej slättermyr eller kärräng, som i anseende till läge eller beskaffenhet är af mindre värde.

4 §.

Innan ärendet pröfvas, må Konungens befallningshafvande, där så finnes lämpligt, öfver ansöknigen höra nämnd eller myndighet, som kan antagas äga kännedom om förhållandena, såsom hushållnings-sällskapets förvaltningsutskott eller egnahemsnämnd eller kommunalnämnden eller kronobetjäningen i orten.

5 §.

Öfver Konungens befallningshafvandes beslut i ärende, hvarom nu är sagdt, må klagan hos Konungen i vederbörande statsdepartement föras i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1910, dock att lagen ej skall tillämpas å ägostyckning, till hvilken tillstånd lämnats före nämnda dag.

Stockholm den 7 maj 1909.

På laguskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Särskildt yttrande af herr Lindhagen.

»Vid jämförelse mellan Kungl. Maj:ts proposition och norrlands-kommitténs genom motionen framburna förslag framgår ovedersägligt, att det senare förslaget ensamt söker på ett rationellt sätt ordna ifråga-varande angelägenhet: bibehållandet af besuttna jordbruk vid gårdarnas afskiljande från trävaruindustriens hemman. Själva lagen uppställer vissa rämärken, hvilka man ej får lämna ur sikte. Ändamålet kan ej kringgås utan kommer till sin rätt.

Kungl. Maj:ts förslag åter öfverlämnar åt administrationen att efter vissa mycket allmänna grunder bestämma i hvarje särskildt fall, som den finner skäligt. Det bör villigt medgifvas, att detta förslag äger ett företräde därutinnan, att det bereder utvägar att smidigt anpassa sig efter behofven och förhållandena. Men den ställer stora anspråk på landtmätarens och öfriga administrativa myndigheters omdöme och äfven på deras själfständighet gent emot trävaruindustrien. Äfven där dessa förutsättningar finnas, komma säkerligen de utbrutna jordbruken att i regeln blifva mindre besuttna än som önskligt vore och af kommittén med dess förslag åsyftats.

Därtill gifver propositionen också direkt anvisning genom att ej, såsom i kommittéförslaget skett, föreskrifva att husbehofsskog, odlingsmark och betesrätt ovillkorligen skall tilldelas hemmanslott, som erhåller inägojord. Betesrätten är till och med alldeles utlämnad. Med kommitténs

förslag att till hemmanslotten skulle läggas den för odling tjänliga mark, som lämpligen kan med hemmanslotten förenas, ville man särskildt befrämja odlingen och möjliggöra att mer än en familj kunde få sitt uppehälle äfven på dessa hemman. Dylika utsikter förefinnas knappast enligt Kungl. Maj:ts förslag.

Det är som sagdt också gifvet, att en gagnande tillämpning af lagen kommer att helt och hållet bero på kvalifikationerna hos de personer, som skola tillämpa den. I vissa län skall den säkerligen med omtanke handhafvas. I de län åter, där lagens tillämpning kommer att ligga hos tjänstemän, hvilka alltid hyst utpräglade sympatier för trävaruindustriens synpunkter i norrlandsfrågan, skall lagens ändamål kanske väsentligen förfelas.

I sakens nuvarande läge och då den provisoriska lagens giltighetstid med detta år går till ända, finner jag mig emellertid nödgad afstå från att påyrka någon förbättring i Kungl. Maj:ts förslag.»